

KÜTAHYALI GAYBÎ SUN'ULLAH'IN ŞİİR DÜNYASI

(KEŞFÜ'L-KITA) İLE İLGİLİ BAZI TESPİTLER

Mustafa GÜNEŞ

Yrd. Doç Dr. ,DPÜ Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü KÜTAHYA

mgunes188@mynet.com

ÖZET

Kütahya'da daha çok "Hüdâ Rabbim" unvanıyla tanınan Kütahyalı Gaybî Sun'ullah Efendi, XVII. yüzyıl mutasavvıf şairlerindedir. 1649'da babasının tavsiyesiyle İstanbul'a gitti. Burada hocası İbrahim Efendi'ye intisab eden Gaybî, İbrahim Efendi'nin dergâhında altı sene kalarak, çile doldurdu, onun halifesi oldu.

Samimi ve anlaşılır bir Türkçe ile duygularını ifade ederek iyi bir Yunus takipçisi olduğunu gösterdi. Şiirlerinde, hem hece veznini hem de aruz veznini kullandı. Divanında, 99 beyitlik "Keşfü'l-Gıta" adlı meşhur bir kasıde bulunmaktadır. Gaybî'nin tanınmış şiirlerinden biri olan Keşfü'l-Gıta'da, yaratılışa ait özel konular ele alınmıştır. Bu şiir, bazı müstensihler (el yazısı ile yazarak eseri çoğaltan yazıcılar) tarafından ya Divan'ın başında ondan bir parça olarak ya da sonunda bir devamı şeklinde nüshalara alınmıştır. Bu şiir, içerik itibarı ile Gaybî Divanı'nın özeti olarak kabul edilebilir. Gaybî, kâinatın bütün varlığı Allah'ın tecellisi yani değişik suretlerdeki görüntüsü veya yansıması olarak kabul eder.

Şâir, ünlü kasidesinin ilk beytinde, eşyanın görünen ve görünmeyen yüzünde Hudâ'dan başka bir hakikat bulunmadığı ve her şeyin tek varlıktan ibaret olduğu ifade edilmektedir. Kasidenin ilk beyti, şâirin bütün fikirlerinin özeti olarak kabul edilir. Biz yazıda, bu şiirin genel muhtevsından ve bazı beyitlerinde ele alınan konular üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Kütahyalı Gaybî Sun'ullah Efendi, Yunus Emre takipçisi, Keşfü'l-Gıta.

GİRİŞ

Kütahya'da daha çok "Hüdâ Rabbim" unvanıyla tanınan Gaybî, Kütahya Çavdar Kalburcu Köyü'nde 1615 yılında doğdu. Babası, Müftü Şeyh Ahmed Efendi, dedesi de Kütahyalı dervişlerden Pîr Ahmed Beşir Efendi'dir

Babası Ahmed Beşir Efendi, Kütahya'da müderrislik ve müftülük yapmıştır. Dedesi Pîr Seyyid Ahmed Beşir Efendi, "Kalburcu Şeyhi Çavdar Baba" olarak tanınır. Bu aile, genellikle dervişler ailesidir. Pîr Ahmed Beşir Efendi, aynı zamanda Merkez Efendi'nin halifesidir. Gaybî, ilk eğitim ve öğrenimini ailesinden almıştır. (Tatcı vd.1999, 2)

Şeyhler ailesinden gelmiş olması, onun tasavvufi yönünün gelişmesinde etkili olmuştur. 1649'da babasının tavsiyesiyle İstanbul'a giderek İbrahim Efendi'ye intisab eden Gaybî, rehberi İbrahim Efendi'nin dergâhında altı sene kalarak, çile doldurdu onun halifesi oldu. 1655'de Kütahya'ya dönerek dedesi Kalburcu Şeyhi Pîr Ahmet Beşir Efendi'nin dergâhında, hizmet etti. Eserlerinde, genellikle vahdet-i vücud, hakikat, zikir, insan ve seyr ü sülûk gibi konuları işledi. İnsanı, kâinatın merkezi kabul etti. Allah aşkı, Allah'ın zatı, isimleri, sıfatları, fiilleri, insan ve nefis eserlerinde işlediği diğer temalardır.

"Her şey zıddıyla bilinir" kaidelerinden hareketle hayatta iyi ve kötü kavramlarının, temelde insan ruhunun iki ayrı tezahürü ve tamamlayıcısı olduğunu ortaya koymak için çaba gösterdi. Aşkın, hayatın varlığını ve devamlılığını sağlayan temel kavram olduğunu belirtti.

Lirizm yönüyle Yunus Emre kadar başarılı olmasa da samimi ve anlaşılır bir Türkçe ile duygularını ifade etmesi, onun iyi bir Yunus takipçisi olduğunu gösterdi. Şiirlerinde, hem hece hem de aruz veznini kullandı. Hece ile yazdığı şiirlerinde

Arapça, Farsça kelime ve terkipleri fazla kullanmamaya özen gösterdi.

Divanında, doksan dokuz beyitlik "Keşfü'l-Gıta" adlı meşhur kasıde bulunmaktadır. Şeyhi İbrahim Efendi'den dinlediği sohbetleri *Sohbet-nâme*¹ adlı eserinde bir araya getirdi. İbrahim Efendi'nin silsilesi ile ilgili bilgiler, *Biat-nâme* adlı mensur eserindedir. *Tariku'l-Hakk fi'l-Tavecübi'l-Mutlak*, *Rühül-Hakika*, *Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ*, *Akâidnâme* ve *Mebârimül-Ahlâk fi Tarikati'l-Uşak* gibi eserleri bulunmaktadır.

Kütahyalı Sun'ullah Gaybî, 1663 yılında görev yaptığı zavıyede vefat etmiş olup Kütahya Musalla mezarlığındaki adına yapılmış olan türbede metfun bulunmaktadır.(Güneş vd. 2003, 16-58)

KEŞFÜ'L-KITA'NIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ:

XVII. yüzyılda yaşayan bir gönül mimarı olarak, Tasavvufî Türk edebiyatında Yunus Emre'yi en çok hatırlatan şâirlerden olma özelliğine sahip olan Kütahyalı Sun'ullah Gaybî, şiirlerini okuyan ve dinleyen insanların ruhsal açıdan rahatlayacağını belirtir.

Gaybî'nin tanınmış şiirlerinden biri olan Keşfü'l-Gıta'da, yaratılışa ait özel konular ele alınmıştır. Bu şiir, bazı müstensihler tarafından ya Divan'ın başında ondan bir parça olarak ya da sonunda bir devamı olarak nüshalara alınmıştır (Kemikli 2000, 65). Bu şiir, içerik yönüyle Gaybî Divanı'nın özeti olarak kabul edilebilir. Biz yazımızda, bu şiirin genel muhtevsından ve bazı beyitlerinde ele alınan konular üzerinde duracağız.

Keşfü'l-Gıta, örtüyü kaldırma, indirme ve varlık âlemindeki gizli sırların açığa çıkması anlamına gelir. Keşfü'l-Gıta'nın, Hz. Ali'nin, "İlâhi sonsuzluk perdesi açılrsa bile, imanım daha farklı

¹ Tasavvuf kültürü açısından çok önemli olan bu sohbetler (*Sohbet-nâme*) tarafımızdan yayına hazırlanmaktadır.

olamazdı" şeklindeki meşhur sözünden ilham alınarak yapılan bir isimlendirme olabileceği belirtilir (Uçman 1982, 274). Bilindiği gibi Allah'ı bilme (mârifetullah) ilminin birçok mertebesi mevcuttur. Gaybî'nin, kasidesinde dile getirdiği düşüncelerle, zamanın şartları ve ilimleri çerçevesinde oldukça ileri bir noktada olduğu söylenebilir.

Kütahyalı Gaybi Sun'ullah, Hz. Ali'nin meşhur sözüne benzer şekilde, ünlü kasidesinde ilahi sırları bildiğini ve Yaratıcıyı gönül gözüyle gördüğünü söyler. Gizli hazinenin görünmesi, ilahi sırların açığa çıkması, şeklinde yorumlanabilir.

Levh-i mahfuzdaki ilâhî ruh, çeşitli safhalardan geçerek âlem-i şuhûda inmiş olup tekrar aynı makama çıkmak istemektedir. Tasavvuf edebiyatında, ruhun bezm-i elesten görünen âleme inmesine kavs-i nüzul (iniş yayı), gurbette olan ruhun tekrar ilâhî âleme dönüşüne de kavs-i huruc (çıkış yayı) adı verilmektedir. Şâir, ünlü devriyesinin yer aldığı divânında ifade edilen düşüncelerin ilahi sırlardan ibaret olduğunu ve okuyucuları ferahlattığını belirtir.

Kütahyalı Sun'ullah Gaybî, Yunus Emre'yi örnek alan diğer şâirler gibi şiiri, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmenin bir aracı olarak kullanır. Divanından daha çok tanınan bu kasidesinin ifade tarzı kusurlu görülmesine rağmen, devriye türündeki eserlerin en güzeli olarak kabul edilir. Kaside nazım şekliyle yazılan Keşfü'l-Gıta'nın di- liyle ilgili olarak Rıza Tefvîk : "Doksan dokuz beyitten ibaret olan bu manzume selâsetsizliği (akıcılık) ile birlikte pek açık bir lisan ile yazılmıştır." der (Uçman 1982, 275).

Gaybî, Allah ve eşyanın aynı olması konusundaki fikirlerinden dolayı çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. (Doğan 2001, 383) Abdülbaki Göl-pınarlı, "Gaybî'nin, kâinatı bir varlık sayıp o varlığın aynısını Allah tanıdığını, kâinattan münezeh bir mabud tanımadığını belirtir. Vahdet-i mevcut yolunu tutarak bütün varlıkları tek bir varlığın çeşitli suretleri olarak görme yolunda olduğunu, bu fikirlerinin de kâinatsız ve maddesiz Allah'ın varlığını kabul etmemek sonucuna yol açtığını" belirtir (Gölpinarlı, 1969, 46).

Gölpinarlı, Gaybî'nin bu kasidesinde bütün tevhid ve şuhud mertebelerini izah ettiğini ve onun tenasüh fikrinde olmadığını da ifade eder (Gölpinarlı 1931, 120). Şayet bu açıklamayı kabul edersek onun Batı felsefesindeki panteist anlayışa daha yakın durduğu sonucuna varabiliriz. Hâlbuki Muhyiddin Arabî'nin vahdet-i vücûd anlayışına göre her şey Allah değil, onun aynadaki suret misali yansımasıdır. Arabî'nin yolunda yürüdüğü bilinen Gaybî'nin şiir formundaki görüşlerinin Gölpinarlı tarafından aşırı yorumlandığı söylenebilir.

Vahdet-i vücûd nazariyesine göre varlık, Allah'ın isim ve sıfatlarından ibarettir. Bütün varlıklar, yüce Yaratıcının değişik şekillerdeki teza-

hürüdür (Pala 1989,509) İslâm tasavvufunun temel olan vahdet-i vücûd görüşüne göre, Allah ile kâinat aynı cevher olarak kabul edilir. Bu durum, varlığın ilâhlaştırılması anlamına gelmektedir. Varlık, Yaratıcının değişik şekil ve görüntüsü olarak algılanmalıdır. Bu konunun esasları, daha önce İskenderiye mektebinin filozoflarından Platon'da da görülmektedir. Dinler ise, yaratılan (Allah) ve yaratılan (canlı cansız) olmak üzere iki varlık kabul etmişlerdir. İslâm tasavvufundaki varlığın teklifi düşüncesi modern felsefede panteizm adını almıştır. (Mermer 2006, 36-37) İki düşünce arasında benzerliklerin olması, İslâm tasavvunun kaynağını panteizme bağlamamızı gerektirmez.

Gaybî, ünlü kasidesinin son beytinde, söz konusu olan şiirin doksan dokuz beyitten oluştuğunu ve bu beyitlerin anlamlarını gerçekten kavrayan insanların sonunda önemli bir manevî ser- ver ve sultanlık elde edebileceklerini söyler. Bilindiği gibi bu önemli şiirdeki tasavvufî remiz ve manaların tam anlamıyla açıklanması veya şerh edilmesi uzun çalışmalar ve derin bir yeterlilik gerektirir.

Tasavvuftaki devir inanışını anlatan, manzumelere devriye adı verilmektedir. Bu türde yazılan şiirler, evrenin yaratılışını, açıklar ve varlığın sey- rini konu alır.

Devir nazariyesi, kavs-i nüzul ve kavs-i huruc adı verilen iki yayla açıklamaktadır. İki yaydan birincisine, iniş yayı, ikincisine de çıkış yayı verilir. İniş yayıyla, vahdetten kesretin doğmuş olabileceği kabul edilir. İniş yayıyla, gayb âleminde görünen âleme inen varlıklar (bitkiler, hayvanlar, insanlar ve insan-ı kâmil), çıkış yayıyla vahdet âlemine ulaşır. Kur'an'ın "Biz ondan geldik, elberte ona döneceğiz" (Bakara 156.) hükmü bu şekilde gerçekleşmiş olur. Devir nazariyesi antik felsefeden etkilenmekle birlikte zamanla İslâmî bir karakter kazanmıştır (Torun 2003, 351-352).

Devir nazariyesi ile tenasüh nazariyesi bir- biriyle karıştırılmaktadır. Türk mutasavvıflarının manzum ve mensur eserlerinde tenasüh akidesine dayalı bir devriye nazariyesinin olması mümkün değildir. Çünkü bu şâirler, tenasüh nazariyesini, değil devir nazariyesini; Kur'an-ı Kerim ve hadis- lerin ışığında işlemişlerdir (Güzel 2006, 771).

Keşfü'l-Gıta şiiri, "Devriyye'-i 'arşîyye'-i külliyye fi-mevalid-i selâse'-i ferşîyye min telîfi Gaybî Efendi Kuddise Sırruhu" başlığı altında yazılmıştır. Yaratılışın başlangıcını, varlığın nereden gelip nereye gittiğini izah eden bu şiirin birinci beyti, varlığın teklifi düşüncesini net olarak ortaya koymaktadır. Her beyti hakikat âleminin sırlarını aydınlatmaya vesile olan bu devriyenin bazı beyitlerini ele alalım:

*Bir vücûddur cümle eşyâ 'ayn-ı eşyâdur Hudâ
Her hüviyyetdür görünen yok Hudâ'dan mâ'adâ*

(Güneş vd. 2003: 75)

Gaybî, kâinattaki bütün varlığı Allah'ın te-

cellisi yani değişik suretlerdeki görüntüsü veya yansıması olarak kabul eder. Yukarıdaki beyitte, eşyanın görünen ve görünmeyen yüzünde Hudâ'dan başka bir hakikat bulunmadığı ve her şeyin tek varlıktan ibaret olduğu ifade edilmektedir. Bu noktada ünlü kasidenin ilk beyti, şâirin bütün fikirlerinin özeti olarak kabul edilir. Varlık, başlangıcı ve sonuyla birlikte düşünülmelidir. Başlangıçta etrafımızda gördüğümüz suretler yoktu; en sonunda yine yok olacaktır. Süleyman Çelebi de Mevlîdinin münâcât bölümünde:

*"Cümle âlem yoğiken ol var idi
Yaradılmışdan ğani Cebbâr idi" der.*

Bütün varlıklar, önceden yaratıcının ezeli ve ebedi ilminde mevcuttu. Her varlığın, O'nun ilminde bir sureti vardır. Eşya ve olaylar, bu suret çerçevesinde vücuda gelir. Dolayısıyla her şey, onun değişik şeklindeki görünüşleri olarak kabul edilir. Suretler, O'nu temsil eden hüviyet özelliği taşımaktadır. Varlıkların, müstakil ve bizzat vücutları yoktur.

Vücudu, başlangıç ve son düşünceleri içerisinde ele almak gerçek olmayan, varsayılan bir durumdur. Vücut, başlangıcı, sonu olmayan sürekliliğin ve aslın kendisidir. Aslın başlangıcı ve sonu olamaz. Kendini gizli bir hazine olarak vasıflandıran Allah, görünmek ve bilinmek ister. Arş- taki ilâhî nur, yedi felek, dört unsur, maden, bitki ve hayvan safhalarından geçerek insanda bulunur.

Neşe-i âdemdür ancak nefhâya kâbil vücûd

Rûb-ı Hakdur nutk-ı âdem dimedi mi ruh mâ

(Güneş vd. 2003, 77)

Nefh, kelimesi Allah'ın kendi ruhundan Hz. Âdem'e üflemesi ve ilim anlamına gelir. Tasavvufa göre dört çeşit nefha (üfleme) vardır. Bu üfle- meler sonucunda beden, hayat bulur; kötü huylar ölür ve ruhlar iyi huylarla bezenir. Sonunda, ruh bedenden ayrılarak âlem-i mana adı verilen ulvi âlemlere yükselir. Âlem-i ulvi, külli aklın ve ilmin olduğu yer olarak kabul edilir. Âlem-i süflide, akıl ve ilim olmaz. Âlem, âdem için yaratılmıştır. Bütün eşyâ, ezeli ve ebedî olan mutlak kudretin mazharıdır. İnsana verilen cüz'î kudret ve ilim, külli, sonsuz kudret ve ilmin algılanması için bir ölçü özelliği taşımaktadır.

İlâhî güzellikler, varlıklar içinde en çok insanda görünür. Çünkü âdeme gelmeden içte ve dışta böyle bir varlık yaratılmamıştır. Bütün güzellikler, insanda toplandı. İnsandan başka hiç bir varlıkta, hayal, söz ve suret yoktur. Yaratıcının isim ve sıfatları insanda ortaya çıkmıştır. Kelimelerin sahibi, eşyanın isimlerini insana öğretti. İnsan, kelimelerin işaret ettiği manayı öğrendi. Sınırlı kelimelerden, yeni terkipler farklı ibare- ler türetti. Söylediklerine, kendisi bile hayret etti. Söylemek, düşünmenin hem sebebi hem de sonucuydu. Söyledikçe kendisini Âdem kılan özelliğinin söylemek olduğunu fark etti (Bekiroğlu 2008, 32-34).

Bütün ilâhî isimler, insanda toplanmıştır. Bunun için insan, kendisinde tecelli eden isimlere iyi bir ayna olabilirse âlemin mutluluk kaynağı olur. Âlemin kalbi olan insan, ilmiyle bütün varlık âlemini anlamaya çalışır. Başka varlıkların, bu özelliği yoktur. Dolayısıyla insan, âlemin şahıdır. Bütün eşyâ, onun emrine verilmiştir. Âlemden murâd, insandır. İnsanoğlu, âlemin sözcüsüdür. Başka bir ifadeyle insân, kâinatın gözü, kulağı ve dilidir.

*Cümleten esmâ'ya câmi' nûshâdur zâtun se
Zât-ı Hakdan şânına nâzil değül mi küllihâ
(Güneş 2003, 79)*

Ey insan! Senin şahsında ilâhî isimlerin hepsi ortaya çıkmıştır. İlahî kudret sana bütün isimleri öğrettiğini buyurdu. Beyitre, "Âdem'e isimlerin hepsini öğretti." mealindeki âyete telmih vardır. Bütün güzel isimler (esmaü'l-hüsna) insanda tecelli etmiştir. Alim olan Allah, ilmini ve kelâmını, halife tayin ettiği insana emanet etti. Sınırsız kelimelerini sınırlı isimler haline getirdi. Ona müsemmay, bir isimle isimlenmiş ne varsa hepsini de gösterdi. Bir anlamak ve anlatmak gücü verdi. Emanetçisi olan insanı meleklerden de üstün bir makama getirdi. (Bekiroğlu 2008, 31)

İnsan, bütün varlıklar adına secde eder. Bütün varlığın secdesini zât-ı ulûhiyete sunar. Çünkü melekler bile âdeme secde etmemiştir. İnsan elbisesi giymiş olan ilâhî varlık, kıymeti bilinmezse hayvandan farkı kalmaz. Zirâ bu âlemin yaratılma sebebi insandır. Bütün eşya, insanın yaratılışıyla değer kazandı. Yaratıcı, meleklerle "insanın üstünlüğünü kabul edin, değerini bilin. Ona selâm edin. Eğilin onun önünde. Benim ruhumdan bir parçanın önünde eğilir gibi eğilin" buyurdu (Bekiroğlu 2008, 28).

Gaybî, göre âlemi ağaca, meyvesini de insana benzeterek (Türk kültür ve edebiyatında bu benzetmeye yaygın olarak rastlanır) yaratılış ağacının anlamını ve varlığın sırrını daha somut bir şekilde anlatmaya çalışır. Meyve, çekirdeği vasıtasıyla tekrar ağaç olacaktır. Hz. Peygamber, varlığın (yaratılış ağacının) hem çekirdeği hem de meyvesidir. Âlem ağacının zemini, arştır. Dal ve budakları, ateş, hava, su ve toprak (anastır-ı erbaa) tır. Yaprak, çiçek ve meyveleri de mevalid-i selâe (mâden, nebât ve hayvan)dır.

Varlığın devri, tecelli şekliyle olur. Ezelden beri tecelli yoluyla yaratılış devam etmektedir. Bir varlık, başka bir varlık şeklinde değil, tamamen kendi olarak yaratılmakta ve bir daha dünyaya gelmemektedir. Gaybî, tecellinin tekrarının olmayacağını belirterek tenâsuhu reddeder. Ona göre, bir varlığın başka bir varlık şeklinde yaratılma imkân ve ihtimali yoktur. Böyle bir kabul veya anlayış, insanın dünyaya gönderilme ve sınav hikmetine de uygun olmaz. İnsanoğlu, aynı sorularla bir defa muhatap olur.

Cevher, vücudun özüdür. Özü görmek isteyen ister âleme, isterse insana baksın. Farklı bir şey görmez. Ağaca bakarak onun şahsında meyve görülebilir. Aynı şekilde, evrene bakarak onun meyvesi olan insanı görmek mümkündür. Yeryüzündeki bütün varlıklar bir gölge olup ilâhî kudreti temsil etmektedir.

İnsan, nasıl bir varlık olduğunun farkına varmalıdır. Dünya bahçesinin meyvesi âdemdir. Ağacın meyvesi olmazsa bahçıvan ona değer vermez. Meyveyi olgun ve ham olarak iki kısma ayıran Gaybî, ham olanları eşkiyâya; puhte (olgun) olanları da evliyâya benzetir.

*Elli bin yıl denilür neşr ile ba'sin bir dabı
Kuvvet-i 'âlem zühür-i âdeme vire cilâ
(Güneş vd. 2003, 84)*

Ölüm ile kıyamet arasındaki yolun elli bin sene olduğu söylenir. Âlemin kuvveti, büyüklüğü ise insanın yaratılışını gösterir. Bu âlem, insan yaratılmamış olsaydı ne anlam ifade ederdi. Güzel bir sanat, müşak seyircilerin varlığını ve devamının gerekliliğini zaruri hale getirir.

*Âdem ise zâhir ile bâtını câmi' durur
Lâ-cerem dünyâ vü 'ukbâ ile oldı ol melâ
(Güneş vd. 2003; s.85)*

*Lâ-cerem düşdi sefer bu iktizâ ola tamam
Kenz-i mahfi feth olup mekşûf ola sırr-ı amâ
(Güneş vd. 2003, 76)*

Şüphesiz yokluk karanlıklarında başlayan sefer, şöyle tamamlandı; gizli hazine açılarak amâ (sonsuzluk) sırları varlık şeklinde ortaya çıktı. Ebediyet mertebesi anlamında kullanılan amâ kelimesinin sözlük anlamı; karanlık ve buluttur. Kenz-i mahfi, (gizli hazine) olan, her türlü kayıttan, mekândan ve kuraldan münezze olan Allah, mevcudatı yaratarak kendi varlığını tanıtmak istedi. Varlığın başlangıcı, sonu, içi ve dışı O'dur. O, Zahir'di Batın'dı. Evvel'di, Ahir'di. İnsan, yüzünü nereye çevirse O, oradaydı.

*Çünkü 'âlem bir vücûddur evvel oldur âbir ol
Zâhir oldur bâtın oldur cümle ol öndin soña
(Güneş vd.,2003, 84)*

Haşır günü insanoğlu için ayrı bir mana taşır. Güzellik ve çirkinlik, o gün karşılığını mutlaka bulur. Bu buluşma ve hesaplaşma olmadan varlığın yaratılış hikmeti anlaşılabilir. Devrin, önemli bir durağı da mahşer günüdür. İnsanın kıyametini, kendi ölümüdür. Devriyesinin son beytlerinde, bânîni gönül bilgisine sahip olma imkânı varken cahil kalmamak gerektiğini Gaybî, marifet (bilgi)in mükâfatlandırılacağını, cehâletinin de cezalandırılacağını şöyle ifade eder:

*Mârifetten hisse alup kendüni bildün ise
Ehl-i cennetsin senüdüdür cümle zevk ü safâ
(Güneş vd. 2003, 85)*

*Cehl ile kalup özinden obnadun ise habir
Düzahîsin çek 'azâbi ceblile kabr u ezâ
(Güneş vd. 2003, 85)*

Ebed yolcusu olan insanın ezelde başlayan yolculuğu şüphesiz sonsuzluk âleminde noktalanacaktır. Gaybî, bu meşhur şiirinde bu yolculuğun ve devrin macerasını şiir dili ile ele alarak insanoğlunun kendi seferini kendisine anlatmak istemiştir.

Türk tasavvuf şiirinin önemli örneklerinden birisi olan bu şiirin dayandığı temel düşünce, vahdet-i vücûd teorisidir. Bu teoriye göre, Allah ile evrenin tek varlık olduğu ileri sürülmektedir. Bu görüş, İslâm tasavvufunun da temelini oluşturur. Dinler ise yaratan ve yaratılan iki varlık kabul eder. Tasavvufa göre ise sadece Allah vardır. Varlık âlemi, tek varlığın değişik tecelli, şekil ve görüntüsünden ibarettir. Mutlak varlık olan Allah, aynı zamanda mutlak güzelliştir. Güzellik de görünmek ve sevilme ister. Yaratıcı bunun için evrende tecelli etmiştir. Tecellinin en mükemmel görüntüsü varlık ise insandır. Tecellinin bütün özellikleri Allah'ın ilminde mevcuttur. Bu hal, eşyanın özüdür. Başka bir ifadeyle yaratılan her şeyin hakikati ilm-i ilâhîde saklıdır. Aynaya bakan insan, göz bebeğinde nasıl kendini görürse, Allah da bütün sıfatlarını topluca insanoğlunda görmek için onu yaratmıştır. (Mermer vd., 2006, 36-38)

Sonuç olarak, 99 beyitten oluşan bu şiirde, ilm-i ezeldi ilk önce yaratılan Nur-ı Muhammedîden -başta insan olmak üzere- varlığın yaratılma safhaları ve bu süreçteki çeşitli sırlar ele alınmıştır. Bu noktada şâirin, insanın macerasını anlattığı ve varlığın üzerindeki örtüyü kaldırmaya çalıştığı söylenebilir. Şâire göre, Yaratıcının varlığına perde gibi görünen varlık, aslında O'nun ayıdır. Bunun için Gaybî, perde açılabilir inancında bir değişiklik olmayacağını belirten Hazreti Ali'nin sözünü şiiri ile açıklamak istemiştir. ■

Bibliyografya

- BEKİROĞLU, Nazan, Lâ Sonsuzluk Hecesi, İstanbul, 2009
- Büyük Türk Klasikleri, C.VI, İstanbul, 1992,
- DOĞAN, Abdurrahman, Kütahyalı Sunullah Gaybî, İstanbul, 2001.
- Gaybî Divanı, İstanbul, 1963.
- GÖLPINARLI, Abdülhak, Melâmilik ve Melâmiler, İstanbul, 1931.
- GÖLPINARLI, Abdülhak, 100 Soruda Tasavvuf, İstanbul, 1969.
- GÜNEŞ, Mustafa; GÜLER, Kadir, Kütahyalı Gaybî Sunullah ve Şiirleri, Kütahya 2003.
- GÜZEL, Abdurrahman, Dini Tasavvufî Türk Edebiyatı, Ankara, 2006.
- GÜZEL, Abdurrahman; TORUN, Ali, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Ankara,2003.
- KEMİKLİ, Bilal, Sun'ullâh-ı Gaybî Divanı, İstanbul, 2000.
- MERMER, Ahmet vd.,Eski Türk Edebiyatına Giriş, Ankara 2006.
- PALA, İskender, Anstiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü C.I-II, Ankara 1989.
- TATCI, Mustafa; KURNAZ Cemal, Kütahyalı Bir Gönül Eri Çavdaroğlu Mûfirî Derviş, Ankara 1999.
- UÇMAN, Abdullah, Rıza Tevfik'in Tekke Ve Halk Edebiyatı İle İlgili Makaleleri, Ankara. 1982.
- TATCI, Mustafa, Yünus Emre Divanı, İstanbul, 2005.
- UZUNÇARŞILI, İ. Halkı, Kütahya Şehri, İstanbul, 1932.

SOME OF THE DETERMINATIONS ABOUT GAYBÎ SUN'ULLAH'S POETRY UNIVERSE (KEŞFÜ'L-KITA)

Mustafa GÜNEŞ

Asst.Assoc.Dr.,Dumlupınar University ,Faculty of Science and Literature Turkish Language and Literature Department

mgunes188@myinet.com

SUMMARY

Key Words: Sun'ullah Gaybî from Kütahya, the follower of Yunus Emre, Keşfü'l-Gita.

Ratherly known with the title "Hüdâ Rabbim", Sun'ullah Gaybî Effendi from Kütahya, was one of the mystic poets of the XVII. Century. In 1649, with his father's suggestion, he went to İstanbul. There he joined the service of his hodja, Ibrahim Effendi. He stayed in Ibrahim Effendi's dervish lodge for six years and underwent a period of suffering and then became his caliph.

With his frank and understandable Turkish, he proved that he is a good follower of Yunus Emre. In his poetry, he used both syllabic meter and aruz (a prosody written according to the rules of classical Ottoman poetry) meter. Among his collected poems, there is famous qasida, called Keşfü'l-Kita, with 99 verses. One of the well-known poems of Gaybî, Keşfü'l Kita deals with the special topics concerning the creation. This poem was copied by the scribes (the writers who copy the work by handwriting) either in the introduction of the collected poems as a part of it or in the end as an extension. This poet, in consideration of its content, can be accepted as the summary of Gaybî's collection of poetry. Gaybî sees all the existences in the universe as the manifestation of God, in other words, as different images, manners and reflections of him.

In the first verse of his famous ode, the poet expresses that on the visible and invisible faces of the object, there is no other truth other than God and everything else is composed of his only one actuality. The first verse of the qasida is accepted as the summary of all the ideas of the poet. We are going to discuss this poem's general content and topics in some of its verses

INTRODUCTION

Gaybi, mostly known as "God" was born in Çavdar Kalburcu village of Kütahya in 1615. His father is Müfti Sheikh Ahmet and his grandfather is Ahmet Besir from Kutahya Dervishes.

His father Ahmet Besir was both a lecturer and mufti. His grandfather Seyyid Ahmet Besir is known as "Kalburcu Sehikh of Çavdar Baba". This family is generally known as the family of dervishes. Father Ahmet Besir is caliph of Merkez Efendi at the same time. Gaybi got his first education and discipline from his family. (Tatci vd 1999, 2)

His being a member of sheiks family contributed his sufistic talents. In 1649, upon his fathers suggestion, Gaybi went to İstanbul and joined Ibrahim Efendi and he stayed in his lodge for 6 years of suffering and became his caliph. In 1655 he returned to Kutayha and served in the lodge of his grandfather, Kalburcu Sheikh Father of Ahmet Besir. In his works he generally dealt with unity of the body, reality, allusion, human and progress. He accepted man as the center of universe. Love of God, presence of God, names, features, actions and human and essence are the other themes he dealt with.

He took the word "Everything is known with its adverse" as his guide and tried to show that good and evil are two different complementaries of human spirit. He stated that love is the vital term that supports the existence and continuity of life.

Though he wasn't as successful in lyricism as Yunus Emre, he expressed his feelings in familiar and clear Turkish and showed that he was a close pursuer of Yunus. He used both syllable and line measure in his poems. He tried not to use Arabic and Persian words in poems which he wrote in measure.

His favourite ode "Keşfü'l-Gita" is in his collected poems, which consists of ninety-nine lines.

He collected his interviews with his sheikh Ibrahim Efendi, under the name of "Sohbetname"¹. Information about the ancestors of Ibrahim Efendi is in "Bianame" .. His some other works are; Tariku'l Hakk fi't-Tavecühi'l-Mutlak, Rûhü'l-Hakika, Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ, Akâidnâme ve Mebârimü'l-Ahlâk fi Tarikati'l-Uşşak.

Sun'ullah Gaybi from Kutahya died in the lodge he was serving for in 1663 and now is in Kutahya Musalla graveyard in a tomb which was made for him. (Güneş vd. 2003, 16-58)

Some Thoughts that KEŞFÜ'L KITA Evokes

As a spiritual architect of the XVIIth Century, Sun'ullah Gaybi from Kutayha, who is also the most reminiscent poet of Yunus Emre in Sufistic Turkish Literature, tells that one who reads or listens his poems will get unwind spiritually.

In Keşfü'l Kita, which is one of the favourite works of Gaybî, special subjects about creation are dealt. This poem is written either as the introduction of the collection or continuation of it. (Kemikli 2000, 65) This poem may be accepted as the summary of Gaybi collection in term of its content. Here, we are going to mention about the content and topics of some lines of the poem.

Keşfü'l-Gita means unearthing, revealing the secrets in universe of substances. It is thought that name of Keşfü'l Gita came from Nib Ali's favourite quotation "Even the curtain of divine eternity is vanished, my belief wouldn't be in another way."

(Uçman 1982, 274). As known, there are various levels of knowing God. Related to ideas Gaybi mentioned in his ode, he can be regarded ahead of conditions of his time and knowledge.

Gaybi Sun'ullah from Kutahya, like the favourite quotation of Nib Ali, he tells that he knows divine secrets and he see the Creator with

¹ These interviews which are very important in terms of sufism, are being prepared to be published by us.

spiritual eye. Revealing the secret treasure may be regarded as revealing the divine secrets.

Protected divine spirit came to earth after experiencing various phases and wants to go back to its previous position. In Sufism Literature, spirits coming from divine level to visible universe is called *kavs-i nüzul* (descent curve) and its rise from this universe to divine level is called *kavs-i huruç*, (rising curve). Poet states that ideas in his collection are merely related to divine secrets and these freshen the readers.

Sun'ullah Gaybi from Kutahya, like other poets who pursue Yunus Emre, uses poem as a means of expressing feelings and ideas. Though expression style of this ode, which is more famous than his collection, is accepted as inaccurate, it is accepted as the best example of anniversary. Related to language of *Keşfü'l-Gıta*, which was written in ode measurement, Rıza Tevfik says "This text which is formed of ninety-nine lines, was written in a very fluent and clear language. (Uçman 1982, 275).

Gaybi was exposed to various criticisms related to his ideas that God and objects are the same things. (Doğan 2001, 383). Abdülbaki Gölpınarlı states that "Gaybi regarded universe as an object and accepted the same thing as God and he didn't accept any other gods apart from universe. As he watched the way of unity of the body and regarded all objects as various reflections of the same thing and his ideas resulted in that without universe of the objects he didn't accept the existence of God. (Gölpınarlı, 1969, 46).

Gölpınarlı states that Gaybi explains in his ode all the levels of unity and evidences and he is not a supporter of the idea of transmigration of the soul. (Gölpınarlı 1931, 120). If we happen to accept this idea, we can see that he is closer to the idea of pantheism of Western philosophy. However, according to unity of the body understanding of Muhyiddin Arabi, everything is not God, but its reflections just like mirror images. It can be said that Gölpınarlı commented aggravately on poetry form and views of Gaybi who was known to be a follower of Arabi.

According to the conception of the unity of the body, substances are just names and features of God. All substances are just different forms of the Creator. (Pala 1989, 509). Unity of the body, as the basis of Islamic Sufism, regards God and universe as the same ore. This means that substances are regarded as God. Substances must be regarded as different forms or images of the Creator. Facts of this subject were also seen in Platon who was one of the philosophers of Alexandria. However, religions accepted two terms, Creator (God) and created (living – non-living). Uniqueness of substance in Islamic Sufism took the name of pantheism in modern philosophy.

(Mermer 2006, 36-37). Similarity between these two points of view doesn't make it necessary to make a connection between Islamic Sufism and pantheism.

Gaybi says in the last line of his famous ode that this ode is formed of ninety-nine lines and those who understand the meanings of these lines will eventually get spiritual treasure and sultanate. As known, complete explanation of Sufistic terms in this ode need long time study and deep sufficiency.

Poems which explain the belief of the age in Sufism are called anniversaries. Poems in this form explains the creation of the universe and the topic is the progress of the substance.

Theory of age is explained with two curves named *kavs-i nüzul* and *kavs-i huruç* (descent, rising curve). First curve is called curve of descent and second curve is called rising curve. With descent curve, substances coming down from the lost universe to the visible universe (plants, animals, human and mature man), **rise** to universe of unity with curve of rising. (Bakara 156.) Verse of Koran comes true in this way "We came from "it", surely we will return to "it". Theory of age was also influenced by archaic philosophy but in time it gained Islamic identity. (Torun 2003, 351-352).

Theory of age and transmigration of soul are sometimes mistaken. In Turkish poets verse works there can not be a theory of age based on transmigration of soul. Because these poets applied transmigration of soul not under the theory of age but under the light of Koran and its verses. (Güzel 2006, 771)

The poem *Keşfü'l-Gıta* was written under the name "Devriyye'-i 'arşıyye'-i külliyye fi-mevâlid-i selâse'-i ferâsiyye min tellifi Gaybî Efendi Kuddise Sırruhu". First line of this poem, which states the beginning of the creation, where it came from and where it is going, makes the uniqueness of the substance clear. Lets take a look at some lines of this anniversary which is a perfect tool to enlighten the secrets of reality :

*All substances are united and same thing is God
Everything is identifications, there is nothing seen
other than God.*

(Güneş vd. 2003: 75)

Gaybi accepts everything in universe as reflections of God in various images. In lines above, it is told that in visible and non visible sides of the substances there is no reality other than God and everything is made out of single substance. In this point first lines of this famous ode are accepted as the summary of this poet. Substance must be taken into hand with its beginning and end. At the beginning images we see now were not existing; eventually they will vanish away.

Süleyman Çelebi also says in introduction

part of his "Mevlid" ;

When there was nothing existing, "it" was there

"It" was the Creator.

All substances were present in the Creator's eternal knowledge. Every substance has an image in 'its form. Objects and events happen in this form. As a result everything is accepted as its different images. These images are identities of "it". Substances have no individual bodies.

Taking body into hand with the beginning and end ideas is just a putative condition and is not real. Body is something that has no beginning and end as well and it is continuity and reality itself. Reality may not have a beginning or end. God who names itself as a secret treasure wants to be seen and known. Divine light is found in human being after passing through the stages of seven firmaments, four components, ore, plants and animals.

If body is united human being is happy

Didn't your brain tell your soul about Divine soul.

(Güneş vd. 2003, 77)

Nefh means God's giving Nib Adam from his own soul and knowledge. In Sufism there are four kinds of nefh. After these body comes alive, evil dies and souls become surrounded with good spirits. Eventually spirits leave the body and rise to divine level. Universe of sublime is accepted as the place where all mind and knowledge exists. In universe of inferiors there can not be mind and knowledge. Universe is created for human. Everything is form of eternal power. Partial power and knowledge are given human as a measurement to understand the eternal power and knowledge.

Divine excellence is seen in human more than any other substances. Because, prior to human, there wasn't any creature like that. All excellences gathered in human. There aren't any signs of dream, word image other than human. Creator's names and features came into existence with the presence of human. The owner of the words taught the names of the things to human. Human learned meanings of the words. He produced new terms and words out of limited stock. He even got surprised what he told. Telling was both the reason and the result of thinking. As he spoke, he realized that what made him Adam was his speaking ability. (Bekiroğlu 2008, 32-34)

All divine names are gathered in human. For this reason if human succeeds being the mirror of the names he carries, he will be the resource of happiness of the universe. Human, heart of universe, tries to understand the universe of the substances with his knowledge. Other creatures don't have this feature. For this reason human is the king of the universe. All objects are granted for his service. Universe's aim is human. Human being is the spokesman of the universe. In another

expression human is the eye , ear and tongue of the universe.

*Cümleten esmâ'ya câmi' nüşhâdur zâtun senün
Zât-ı Hakdan şânına nâzil degül mi küllibâ
(Güneş 2003, 79)*

Human being! Almost all divine names revealed in your character. Divine power told that you had been taught all names. In these lines the verse of Koran is reminded "Adam was taught all names." All excellent names existed in human (esmaü'l-hüsna). Scholar God consigned its knowledge and words to human. It made unlimited words turn into limited names. It showed everything which was named, to human. It gave the ability to understand and speak. It put human, which was its consignee in a higher position than its angels. (Bekiroğlu 2008, 31)

Human prays for the name of all creatures. He gives pray of all creatures to God. This is because even angels didn't prostrate to Adam. If this divine the substance in disguise of human, will have no difference from animal if not given appropriate worth. However , this universe is created for human. All objects gained importance with creation of human. The Creator commanded its angels ; Accept the superiority of human, worth him. Greet him, prostrate in front of him. Prostrate in front of him just like you are prostrating in front of me." (Bekiroğlu 2008, 28).

Gaybi resembles universe to a tree and its fruits to human so he makes the reason of creation of tree and secret of substance more clear. (In Turkish culture and literature this comparison is often seen). With the seed of fruit, there will grow a new tree. Dear Prophet is both seed and fruit of creation. The floor of the universe is the sky. Branches are fire, water, air and earth. Leaves , flowers and fruits are the other creatures.

Circulation of the substance happens with existence. Creation has continued since beginning. A substance is not created in the form of another, it is completely created in its own form and never comes back to earth again. Gaybi refuses transmigration of soul by stating that there would be no second existence chance of a creature. According to him, there is no chance that a substance may be created in the form of another substance. Accepting this or such an understanding is not appropriate to the secrets of human's being sent to earth. Human experiences same questions only once.

Ore is the core of the body. Those who want to see the core may either look the universe of human. There is nothing different. By looking to a tree, one can see its fruits. Similarly by looking universe, one can also see its fruits; human. All substances in universe become shadows and represent divine power.

Human must realize what a creature he is.

Fruit of the world garden is human. If a tree has no fruits, the gardener isn't interested in that tree. Gaybi classifies fruits into two ; ripe and raw, raw ones are brigands and ripe ones are saints.

*Ellî bin yıl denilür neşr ile bâ'sin bir dabı
Kuvvet-i 'âlem zühür-i âdeme vire cilâ
(Güneş vd. 2003, 84)*

It is said that the way between death and judgement day lasts fifty thousand years. Power of the universe shows the creation of human. If there isn't any human , this universe would be worthless. To perform a good art, you must have continuous audience.

*Âdem ise zâhîr ile bâttu câmi' durur
Lâ-cerem dünyâ vü 'ukbâ ile oldı ol melâ
(Güneş vd. 2003: s.85)*

*Lâ-cerem düşdi sefer bu iktizâ ola tamam
Kenz-i mahfi feth olup mekşûf ola sırr-ı amâ
(Güneş vd. 2003, 76)*

It is out of doubt that travel which began in the dark of absence was completed in this way ; secret treasure was opened and secrets of eternity(ama) came into existence in the form of substance. The word "ama" means dark and cloud. God who is a secret treasure itself, different from every kind of record, place and rule, wanted to introduce itself by creating human. Beginning , ending, inner and external parts of existence are all "it". "It" was Evident. It was Generation. "It" was the First. "It" was the Latest. Wherever human being looked, "it" was there.

*Çünkü 'âlem bir vücûddur evvel oldur âhîr ol
Zâhîr oldur bâttu oldur cümle ol öndin soña
(Güneş vd.,2003, 84)*

Judgement day has a special meaning for human. Good and evil will eventually get their results in that day. Without this meeting , creation secret of human can not be understood. Another important stop of this circulation is judgement day. Human's own judgement day is his own death.

In the last sentences of his anniversary, Gaybi states that while we have the chance of possessing spiritual knowledge, we must not stay ignorant and knowledge will be crowned and ignorance will be punished that day ;

*Ma'rifetten hisse alup kendüni bildün ise
Ehl-i cennetsin senüñdür cümle zevk ü safâ
(Güneş vd. 2003, 85)*

*Cehl ile kalup öziñden olmaduñ ise habîr
Düzahîsin çek 'azâbı cehlile kabîr u ezâ
(Güneş vd. 2003, 85)*

Human's travel, which began with the beginning and will last in eternity. In his this famous poem, Gaybi tried to explain this travel by mentioning from his own travel.

Basic idea of this poem, which is one of the most important examples of Turkish Sufism po-

etry, is the unity of the body. According to this theory, God and universe are regarded as united. This idea is the basis of Islamic Sufism. Religions accept two different things, the Creator and the Created. According to Sufism there is only God. Universe of substances are made of different forms and images of a single substance. God exists and "it" is the basis of all beauties. This beauty wants to be seen and loved. Creator created universe for this reason.

The proof of existence is seen at human being perfectly. All the features of existence are present at God. This form is the core of substances. In other words, core of every created thing is present at God's eternal knowledge. Just like a man who looks at a mirror and see his pupil, God created human to see his own features. (Mermer vd., 2006, 36-38)

To sum up, in this ode of ninety-nine lines, various phases of creation and secrets of this phases are taken into hand from beginning and creation of holy light of Muhammed to human beings. In this point, it can be said that this poet tried to tell about the adventures of human and unearth the secret over substances. According to poet, substance which is seen as a curtain to God's existence is in fact God itself. For this reason Gaybi tried to explain his poem with Nib Ali's famous word, even this curtain vanishes, my belief won't change. ■

BIBLIOGRAPHY

- BEKİROĞLU, Nazan. Lâ : Syllable of Eternity. İstanbul, 2009
- Büyük Türk Klasikleri. C.VI. İstanbul, 1992.
- DOĞAN, Abdurrahman, Sunullah Gaybî from Kutahya , İstanbul, 2001.
- Gaybî Divanı, İstanbul, 1963.
- GÖLPINARLI, Abdülhakî, People of nib İbrahim, İstanbul, 1931.
- GÖLPINARLI, Abdülhakî, 'Sufism in 100 Questions. İstanbul, 1969.
- GÜNEŞ, Mustafa; GÜLER, Kadir, Gaybî Sunullah from Kutahya and his poems, Kutahya, 2003.
- GÜZEL, Abdurrahman, Religious Sufistic Turkish Literature, Ankara, 2006.
- GÜZEL, Abdurrahman; TORUN, Ali, Handbook of Turkish Folk Literature , Ankara,2003.
- KEMİKLİ, Bilal, Collections of Sun'ullah-ı Gaybî, İstanbul, 2000.
- MERMER, Ahmet vd.,Introduction to Old Turkish Literature, Ankara 2006.
- PALA, İskender, Dictionary of Collected Poems Volume.I-II, Ankara 1989.
- TATCI, Mustafa; KURNAZ, Cemal, Cavdaroglu Derivish Muftî ; a heart soldier from Kutahya, Ankara 1999.
- UÇMAN, Abdullah, Articles of Rıza Tevfik about Lodge and Folk Literature, Ankara, 1982.
- TATCI, Mustafa, Collections of Yunus Emre, İstanbul, 2005.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, City of Kutahya, İstanbul, 1932.

EINIGE FESTLEGUNGEN ÜBER DAS GEDICHTSWELT (KEŞFÜ'L-GITA)

DES GAYBÎ SUN'ULLAH VON KÛTAHYA

Mustafa GÜNEŞ

Asst. Assoc. Dr., DPU Fakultät für Wissenschaft und Literatur Fachrichtung Türkische Sprache und Literatur KÛTAHYA

mgunes188@mynet.com

ZUSAMMENFASSUNG

Schlüsselwörter: *Gaybî Sun'ulla Efendi von Kütahya, Anhänger von Yunus Emre, Keşfü'l-Gita.*

Herr Gaybî Sun'ullah, der in Kütahya eher mit dem Titel "Hüdâ Rabbim" bekannt ist, gehört zu den Mystik-Dichtern des XVII. Jahrhunderts. Mit dem Rat seines Vaters ging er in 1649 nach Istanbul. Gaybî, der hier mit seinem geistlichen Lehrer İbrahim Efendi eine Beziehung anknüpfte, blieb 6 Jahre lang in seinem Derwischkloster, härmte ab, wurde sein Nachfolger.

Indem er seine Empfindungen in einer herzlich und verständlichen Türkischen Sprache zum Ausdruck brachte zeigte er, dass er ein guter Yunus Nachfolger ist. In seinen Gedichten benutzte er den Silben sowie Versmaß. In seiner Versliteratur ist eine, aus 99 Doppelversen bestehende berühmte Hymne namens "Keşfü'l-Gita" vorhanden. Im Keşfü'l-Gita,

einer von Gaybî's bekanntesten Gedichten, wurden spezielle Themen zur Schöpfung behandelt. Dieses Gedicht, wurde von Verflechtigern (durch Handschriften das Werk vermehrende Schreiber) entweder als ein Anfangsteil des Versliteratures oder am Ende als fortführende Exemplare verfasst. Dieses Gedicht kann inhaltlich als Zusammenfassung des Gaybî Versliteratures aufgenommen werden. Gaybî, nimmt alle Wesen des Universums als Gottes Manifeste, das heißt als Erscheinungen und Reflexionen in verschiedenen Gestalten an.

Der Dichter sagt im ersten Doppelvers seiner berühmten Hymne aus, dass in sichtbaren und unsichtbaren Flächen des Gegenstandes keine andere Realität als die des Gottes vorhanden ist alles und alles nur bestehend aus einem Geschöpf ist. Der erste Doppelvers seiner Hymne, wird als Zusammenfassung aller Auffassungen des Dichters angenommen. In diesem Artikel werden wir uns mit der allgemeinen Inhalt dieses Gedichtes und mit den behandelten Themen in manchen Doppelversen befassen.

EINFÜHRUNG

Gaybî der in Kütahya, eher mit dem Titel "Hüdâ Rabbim" bekannt ist, wurde in Çavdar Kalburcu Dorf im Kütahya in 1615 geboren. Sein Vater war, Mufti Scheich Ahmed Efendi und sein Großvater war Pir Ahmed Beşir Efendi von den Derwischen von Kütahya.

Sein Vater Ahmed Beşir Efendi, war in Kütahya Lehrer an islamischen Schulen und Mufti. Sein Großvater Pir Seyyid Ahmed Beşir Efendi, war bekannt als "Vater Kalburcu Scheich Çavdar". Diese Familie, waren zumeist Derwisch Familien. Pir Ahmed Beşir Efendi, ist zugleich auch der Nachfolger von Merkez Efendi. Seine Grund- Erziehung und Bildung bekam Gaybî, von seiner Familie. (Tatçı vd.1999, 2)

Seine Abstammung von einer Scheichen Familie, hatte Wirkungen auf die Entwicklung seiner sufistischen Seite. Gaybî, der 1649 mit dem Rat seines Vaters nach Istanbul ging und sich dort İbrahim Efendi widmete, härmte im Derwischkloster von seinem Führer İbrahim Efendi, wo er sechs Jahre blieb, ab; wurde sein Nachfolger. 1655 kehrte er nach Kütahya zurück und diente

im Derwischkloster seines Großvaters Kalburcu Scheich Pir Ahmed Beşir Efendi. In seinen Werken behandelte er meistens Themen wie Einigkeit des Leibes, Tatsachen, Rezitierung, Menschen und Verfolgung der Mystik. Den Menschen, empfing er als Zentrum des Universums. Gottes Liebe, Gottes Wesen, Namen, Eigenschaften, Taten, der Mensch und Gelüste waren weitere Themen, die er in seinen Werken behandelte.

Er bemühte sich, ausgehend von der Grundlage "Alles wird mit seinem Gegensatz bekannt" darzulegen, dass die Begriffe gut und böse im Leben, im Grunde zwei unterschiedliche Erscheinungen und Ergänzter der menschlichen Seele ist. Er betonte dass die Liebe, der grundlegende Begriff für die Existenz und Fortdauer des Lebens ist.

Obwohl seine Lyristische Seite nicht so erfolgreich wie Yunus Emre ist, zeigte uns der Ausdruck seiner Empfindungen in einer herzlichen und verständlichen Türkisch, dass er ein guter Yunus Nachfolger ist. In seinen Gedichten benutzte er, den Silben sowie den Versmaß. Er bemühte sich in seinen Dichtungen, welche er mit Silbenmaß schrieb, Arabisch und Persische Wörter und Synthesen nicht viel zu benutzen.

In seiner Versliteratur ist eine aus 99 Doppelversen bestehende berühmte Hymne namens "Keşfü'l-Gita" vorhanden. Die Gespräche die er von İbrahim Efendi befolgte, brachte er in seinem Sohbet-nâme¹ benannten Werk, zusammen. Die Kenntnisse über İbrahim Efendi's Reihe, sind in seinem Prosa-Werk namens *Biat-nâme* (=Treue-Brief). Er hat auch Werke wie; *Tariku'l Hakk fi't-Tavecühil-Mutlak*, *Rühül-Hakika*, *Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ*, *Akâidnâme ve Mebârimül-Ahlâk fi Tarikati'l-Uşşak*.

Sun'ullah Gaybî von Kütahya, starb im Jahre 1663 in einer kleinen Derwischkloster in dem er diente und liegt im Kütahya Musalla Friedhof in einer für ihn errichteten Meuseolum. (Güneş vd. 2003, 16-58)

WORAN KEŞFÜ'L-KITA UNS ZUM DENKEN ANREGT:

Sun'ullah Gaybî von Kütahya, der als im XVII. Jh. lebende Herzens-Architekt die Besonderheit hat zu den Dichtern zu gehören, die im Sufi-Türkischem Literatur am meisten an Yunus

¹ Diese Pausche (Sohbet-nâme), die hinsichtlich der Sufi-Kultur von Bedeutung sind, werden von uns zur Veröffentlichung vorbereitet.

Emre erinnern, betont dass Menschen die seine Gedichte lesen oder hören, sich im geistigen Sinne erleichtern werden.

In Keşfü'l-Gitâ, einer der berühmten Dichtungen von Gaybî, werden spezielle Themen zur Schöpfung behandelt. Dieses Gedicht wurde von einigen Vervielfältigern als ein Teil von der Versliteratur am Anfang oder als Fortsetzung dessen zum Schluss, in Exemplaren verfasst (Kemikli 2000, 65). Dieses Gedicht ist vom inhaltlichem her, als Zusammenfassung des Gaybî Versliteratures annehmbar. Wir werden in unserem Artikel, den allgemein-inhalt dieses Gedichtes und die behandelten Themen in einigen einzelnen Doppelversen betonen.

Keşfü'l-Gitâ bedeutet, die Hülle aufdecken, herunternehmen und die geheimen Mysterien im Wesens-Welt enthüllen. Es wird determiniert, dass Keşfü'l-Gitâ'nin eine Benennung sein könnte, die von Hz. Ali's berühmte Rede "Selbst wenn sich der göttliche Unendlichkeits-Vorhang öffnen würde, wäre mein Glauben nicht anders" inspiriert wurde (Uçman 1982, 274). Wie wir schon wissen hat der Wissen des Gotteserkenntnis (mârifetullah) viele Ebenen. Es kann gesagt werden dass Gaybî, mit den Ansichten die er in seiner Hymne zum Ausdruck brachte, im Rahmen der Bedingungen und Wissen seiner Zeit, in einem äußerst fortgeschrittenem Punkt war.

Gaybî Sun'ullah von Kütahya sagt in seiner berühmten Hymne, ähnlich wie die Rede von Hz. Ali, dass er die göttlichen Mysterien kennt und den Schöpfer mit seinem Herzensauge Gesehen hat. Es kann als die Entdeckung des geheimen Schatzes, die Offenlegung der göttlichen Mysterien, interpretiert werden.

Die göttliche Seele in Aufbewahrung, steigt nach der Überschreitung vieler Stadien in die bekannte Welt runter und will wieder in die gleiche Stellung aufsteigen. Im Sufi-Literatur wird der Abstieg der Seele von Rat der Geister in die sichtbare Welt, kavs-i nüzul (Unterstiegsbogen), die Rückkehr der verbannten Seele in den Götterwelt kavs-i huruç (Aufstiegsbogen) benannt. Der Dichter betont, dass die geäußerten Ansichten in seiner Versliteratur, die in seiner bekanntesten Reihe etabliert ist; nur bestehend aus göttlichen Mysterien ist und die Leser erleichtert.

Sun'ullah Gaybî aus Kütahya verwendet die Dichtung, genau wie andere Dichter die Yunus Emre verfolgen, als ein Mittel seine Gefühle und Ansichten zum Ausdruck zu bringen. Obwohl das Ausdrucksstil seiner Hymne, die bekannter als seine Versliteratur ist, als fehlerhaft angesehen wird; wird dieser, als schönster seiner Werkreihe aufgenommen. Rıza Tevfik sagt hinsichtlich der Sprache des Keşfü'l-Gitâ, der in einer Hymnen-Poesiestil geschrieben wurde: "Diese sich aus 99 Doppelversen bildende Versliteratur, wurde ne-

ben einer flüssigen auch mit einer sehr offenen Sprache verfasst." (Uçman 1982, 275).

Gaybî, war wegen seinen Ansichten zum Thema, dass Gott und Gegenstand gleich sind, verschiedenen Kritiken ausgesetzt. (Doğan 2001, 383) Abdülbaki Gölpinarlı hebt hervor dass: "Gaybî, das Universum als Bestand betrachtend, das gleiche Bestand als Gott anerkennt; keinen, vom Universum entfernten Gott kennt. Dass er sich auf dem Weg befindet, den Weg der Wesens-Einheit verfolgend, alle Wesen als verschiedene Nachbilder von einem zu sehen; dass diese Ansichten von ihm zu dem Resultat des nicht Anerkennungs von Gottes-Existenz ohne Universum und Materie, führt" (Gölpinarlı, 1969, 46).

Gölpinarlı äußert, dass Gaybî in seiner Hymne alle Vereinzigung und Verständniss Ebenen erklärt und er der Ansichten des Seelenwanderungs nicht anschließt (Gölpinarlı 1931, 120). Falls wir diese Aussage bekennen, können wir daraus schließen, dass er dem Pantheist-Verständnis der westlichen Philosophie, näher ist. Tatsächlich aber ist nach dem Existenz-Einheit Verständnis von Muhyiddin Arabi nicht alles Gott, sondern wie die Reflexion seiner Nachbilder im Spiegel. Es kann gesagt werden dass Gaybî's Ansichten im Dichtungsstil; von dem wir wissen, dass er Arabi's Weg verfolgt; von Gölpinarlı zu heftig interpretiert wurden.

Nach der Theorie Einheits-Existenz ist das Wesen bestehend aus nur Gottes Namen und Eigenschaften. Alle Wesen sind Erscheinungen des hohen Schöpfers, in verschiedenen Formen (Pala 1989,509) Der Existenz-Einheits Verständnis nach, der die Grundlage des islamischen Sufismus ist, werden Gott und Universum als ein und derselbe Wesen angenommen. Diese Gegebenheit bedeutet die Vergöttlichung des Wesens. Das Wesen soll als verschiedene Form und Erscheinung des Schöpfers erkannt werden. Die Grundlagen dieses Themas, werden auch bei Platon, einer der Philosophen der İskenderiye Schule, gesehen. Die Religionen dagegen haben zwei Wesen anerkannt: den Schöpfer (Gott) und die Schöpfung (lebend-leblos). Die Einzigartigkeits Befindung in der islamischen Sufismus, bekam in der modernen Philosophie den Namen Pantheismus. (Mermer 2006, 36-37) Die Ähnlichkeiten zwischen diesen zwei Befindungen, erfordern nicht die Anknüpfung der islamischen Sufi-Quelle zur Pantheismus.

Gaybî sagt, im letzten Doppelvers seiner Hymne, dass dieses erwähnte Gedicht aus 99 Doppelversen besteht und die Menschen die die Bedeutungen dieser Doppelversen wirklich erfassen, einen wichtigen Reichtum und Wohlstand erlangen werden. Wie wir schon wissen erfordert die totale Enthüllung und Kommentierung der Sufistischen Andeutungen und Sinnen dieses Gedichtes, lange Studien und eine tiefe Angemes-

senheit.

Die Versdichtungen die den Rotierungsglauben im Sufismus beschreiben, werden Patrouille genannt. Dichtungen die in diesem Stil geschrieben wurden, erläutern die Erschaffung des Universums und behandeln den Verlauf der Wesen als Thema.

Die Rotierungs-Theorie, werden mit kavs-i nüzul und kavs-i huruç benannten zwei Bogen erklärt. Der erste dieser Bogen heißt Unterstiegsbogen, der zweite dagegen Aufstiegsbogen. Es wird angenommen, dass mit dem Unterstiegsbogen von der Einheit die Vielzahl entstanden sein könnte. Die Wesen (Pflanzen, Tiere, Menschen und jene, die den Nirvana erreichten), die mit dem Unterstiegsbogen von der unsichtbaren Welt in die sichtbare abstiegen, erreichen mit dem Aufstiegsbogen die einheitliche Welt. Die Geltung im Koran "Wir kamen von ihm, natürlich werden wir wieder zu ihm zurückkehren" (Bakara 156.) wurde somit verwirklicht. Die Rotierungs-Theorie gewann, zusammen mit der Beeinflussung von der antiken Philosophie, mit der Zeit einen islamischen Charakter (Torun 2003, 351-352).

Die Rotierungs-Theorie und die Seelenwanderungs-Theorie sollten nicht durcheinandergelassen werden. Es ist unmöglich, dass in Versdichtung und Prosa Werken der türkischen Mystikern, eine sich auf den Seelenwanderungs-Bekennnis stützende Rotierungs-Theorie vorhanden ist. Denn diese Dichter haben nicht die Seelenwanderungs-Theorie, sondern die Rotierungs-Theorie im Licht des Koran-ı Kerim und den Überlieferungen, behandelt (Güzel 2006, 771).

Das Gedicht Keşfü'l-Gitâ, wurde unter dem Überschrift "Devriyye'-i 'arşıyye'-i külliyye fi-mevalid-i selâse'-i ferşıyye min te'lifi Gaybî Efendi Kuddise Sırruhu" geschrieben. Das erste Doppelvers dieses Gedichtes, welches den Anfang der Schöpfung, von woher das Wesen kommend wohin er geht erklärt; legt die Ansicht des Einzigartigkeits der Wesen, deutlich dar. Behandeln wir einige Doppelversen dieser Patrouille, dessen jede einzelne Doppelvers die Erleuchtung der Realitäts-Welt Mysterien veranlasst:

*Bir vücûdudur cümle eşyâ 'ayn-ı eşyâdur Hudâ
Hep hüviyyetdür görinen yok Hudâ'dan mâ'adâ*

*Ein Leib sind sämtliche Gegenstände, das gleiche
Gegenstand ist Gott*

*Das ist die Identität, nichts sichtbares ausser Gott
(Güneş vd. 2003: 75)*

Gaybî nimmt alle Wesen im Universum als Manifestationen, das heißt als Erscheinungen oder Reflexionen in verschiedenen Gestalten, an. Im oben stehenden Doppelvers wird ausgesagt, dass in sichtbarer und unsichtbarer Fläche des Gegenstandes, keine andere Realität als den Gott vorhanden ist und alles nur aus einem We-

sen bestehend ist. In diesem Punkt wird der erste Doppelvers dieser berühmten Hymne, als die Zusammenfassung der Ansichten des Dichters anerkannt. Das Wesen sollte mit seinem Anfang und Ende bedacht werden. Am Anfang waren die Erscheinungen, die wir um uns herum wahrnahmen nicht vorhanden; am Ende werden sie wieder verschwinden. Süleyman Çelebi sagt im Anflehungs-Abschnitt seiner Seelenmesse:

*"Cümle âlem yoziken ol var idi
Yaradılmıșdan ğani Cebbâr idi"*

Als die sämtliche Welt nicht vorhanden war, war er da

Vom Schöpfung reich war der allmächtige Gott

Alle Wesen waren zuvor, im immerwährenden und ewigen Wissen des Schöpfers, vorhanden. Alle Wesen hatten in seinem Wissen eine Erscheinung. Gegenstand und Ereignisse kommen im Rahmen dieser Erscheinungen zustande. Daher werden alles, als Erscheinungen von ihm in verschiedenen Formen, angenommen. Diese Nachbilder haben die Besonderheit, ihn repräsentierende Identitäten zu sein. Die Wesen haben keine unabhängige und persönliche Existenzen.

Den Leib, mit dessen Anfangs- und Schluss-Ansichten behandeln, ist eine unreaale und, vermutete Situation. Der Leib, ist die Kontinuität ohne Anfang und Ende und ist der Ursprung selbst. Es kann kein Anfang oder Ende des Ursprunges geben. Der Gott, der sich als geheimes Reichum kennzeichnet, will gesehen und gekannt werden. Der göttliche Glanz im neunten Himmel wird; die sieben Himmel, vier Elemente, den Erz, Die Pflanze und das Tier "Stadien" überschreitenden; im Menschen gefunden.

*Nef'e-i âdemdür ancak nefhâya kâbil vücûd
Rûh-ı Hakdân nûk-ı âdem dîmedi mi ruhınâ*

*Nur Adam ist dem nefhâ fâhige Leib
Das Nichtvorhandensein ist der Gottesgeist;
berührte er nicht deine Seele?*

(Güneş vd. 2003, 77)

Das Wort Nefh bedeutet, das pusten vom Gotteseigener Seele an Hz. Adam und das Wissen. Dem Sufismus zufolge gibt es vier Arten vom nefha (Pusten). Als Resultat dieser "Pusten" wird der Leib lebendig; die schlechten Angewohnheiten sterben und die Seelen werden mit guten Angewohnheiten versehen. Am Ende steigt die Seele, sich vom Leibe trennend, in die Welt der Gesamtheit benannten erhabenen Welten auf. Die erhabene Welt, wird als Ort des gänzlichen Verstandes und Wissen, angenommen. In der Niederwelt gibt es keinen Verstand und Wissen. Die Welt wurde für den Menschen erschaffen. Alle Gegenstände sind Erscheinungsorte der immerwährend und ewigen, absolut Allmächtigen. Die Teilallmächtigkeit und Wissen, die dem Menschen gegeben wurde, hat die besonderheit als Maß für die Wahrnehmung des totalen, un-

endlichen Macht und Wissens.

Göttliche Schönheiten, werden unter den Wesen vor allem am Menschen beobachtet. Denn vor dem Nichtvorhandensein wurde weder innen noch aussen, kein solches Wesen erschaffen. Alles schöne, sammelte sich am Menschen. Kein anderes Wesen als der Mensch, hatte eine solche Illusion, Ausdruck und Erscheinung. Des Schöpfers Namen und Eigenschaften, kamen am Menschen hervor. Der Haber der Wörter, lehrte dem Menschen die Namen der Gegenstände. Der Mensch, begriff die Deutungen der Wörter. Er erstellte neue Synthesen und Formulierungen, aus begrenzten Wörter. Sogar er selbst war erstaunt über das, was er sagte. Das Sagen, war des Denkens Grund sowie Resultat. Solange er sagte bemerkte er, dass dies die Besonderheit ist, welches ihn zum Menschen macht (Bekiroğlu 2008, 32–34).

Alle göttlichen Namen, sammelten sich am Menschen. Wenn der Mensch hierfür, ein gutes Spiegelbild für die bei ihm manifestierenden Namen sein kann, wäre er die Glücksquelle des Weltes. Der Mensch, der das Zentrum des Weltes ist, versuchte mit seinem Wissen das Existenz-Welt zu verstehen. Andere Wesen haben kein solches Eigenschaft. Daher ist der mensch, der König der Welt. Alle Gegenstände, wurden ihm zur Verfügung gestellt. Vom Welt Auserwählte, ist der Mensch. Die Menschheit, ist der Wortführer. Anders gesagt ist der Mensch, des Universums Augen, Ohren und Mund.

Cümleten esmâ'ya câmi nûsbâdur zâtun senün
Zât-ı Hakdân ğannına nâzil deĝil mi küllihâ
(Güneş 2003, 79)*

O Mensch! In deiner Person kamen fast alle göttlichen Namen auf. Der göttliche Allmächtigkeit befahl, dir alle Namen gelehrt zu haben. Im Doppelvers, ist eine Anspielung zur, ungefähr übersetzt "Er lehrte Adam alle Namen." bedeutenden Koranvers. Alle schönen Namen (esma'ül-hüsna) manifestierten sich am Menschen. Der allwissende Gott übergab sein Wissen und Wort, an den als Kalif bestimmten Menschen. Er machte aus unbegrenzten Wörtern begrenzte Namen. Ihm zeigte er die Benennung, alles was mit einem namen benannt wurde. Er gab die Kraft zum Verstehen und Ausdruck. Seine Verwahrer den Menschen, brachte er in einen höheren Rang als die Engel. (Bekiroğlu 2008, 31)

Der Mensch errichtet, im Namen aller Wesen seinen Niederwurf. Er bietet den Niederwurf aller Wesen an den Schützer. Denn sogar die Engeln war sich nicht einem Nichtvorhandenem nieder. Wenn der Wert des menschlich bekleideten göttlichen Wesens nicht geschätzt wird, wäre er nicht anders als ein Tier. Denn der Schöpfunggrund der Welt, ist der Mensch. Alles gewann an Bedeutung mit der Schöpfung des Menschen, Der Schöpfer befahl den Engeln "nimmt die Überlegenheit des Menschen an, würdigt sei-

nen Wert. Grüßt ihn. Beugt euch vor ihm nieder. Genau so, wie ihr euch vor einem Stück meines Geistes beugen würdet" (Bekiroğlu 2008, 28).

Gaybî versucht, die Welt mit einem Baum und dessen Früchte mit dem Menschen vergleichend (In der Türkischen Kultur und Literatur, wird dieser Vergleich oftmals begegnet), den Sinn des Schaffungs-Baumes und das Mysterium des Wesens, auf noch anschaulicher Weise zu erzählen. Das Frucht wird durch seinen Kern wieder ein Baum. Hz. Prophet, ist des Wesens (Schaffungs-Baum) sowohl Kern als auch Frucht. Des Welt-Baums Grund, ist der siebte Himmel. Seine Äste und Zweige sind, Feuer, Luft, Wasser und Erde (vier Elemente). Und der Blatt, die Blüte und Früchte sind die Naturwissenschaftlichen Elemente (Erz, Pflanzen und Tier).

Die Rotierung des Wesen, geschieht durch Manifestierung. Seit jeher wird die Schöpfung durch den Manifest-Weg fortgeführt. Ein Wesen, wird nicht im Gestalt eines anderen, sondern als er selbst erschaffen und kommt nie wieder auf die Welt zurück. Gaybî leugnet, betonend dass die Manifestation sich nicht wiederholen wird, die Seelenwanderung ab. Ihm nach, ist es unmöglich und unwahrscheinlich, dass ein Wesen im Form eines anderen geschaffen wird. Eine solche Annahme oder Verständnis, wäre nicht geeigneter für die Übersendung des Menschen auf die Welt und der Prüfungsausspruch. Die Menschheit, wird mit den gleichen Fragen nur einmal konfrontiert.

Die Ore, ist die Essenz des Leibes. Die, die das Essenz sehen wollen, können die Welt oder den menschen betrachten. Diese, werden nichts unterschiedliches sehen. Wenn man den Baum betrachtet, sieht man die Früchte an ihm. Genau so, ist es auch möglich den Universum betrachtend die Menschen, die dessen Früchte sind zu sehen. Alle Wesen auf dem Erdboden repräsentieren als ein Schatten, das göttliche Allmacht.

Der Mensch sollte sich bewusst sein, was für ein Wesen es ist. Die Frucht des "Weltgartens" ist der Mensch. Wenn der Baum keine Früchte hätte, würde der Gärtner ihn nicht schätzen. Gaybî der die Frucht als reif und unreif sortiert, vergleicht die unreifen Früchte mit Räubern; die reifen (olgun) dagegen mit Patronen.

*Elli bin yıl denilür neşr ile ba'sin bir dahı
Kuvvet-i 'âlem zühür-ı âdeme vire cilâ*

(Güneş vd. 2003, 84)

Es wird gesagt, dass der Weg zwischen dem Tod und der Auferstehung 50 tausend Jahre dauert. Des Weltes Macht und Größe dagegen, zeigt uns die Erschaffung des Menschen. Was würde diese Welt überhaupt bedeuten, wenn es nicht für den Menschen erschaffen wäre. Ein schönes Kunst, erfordert die Notwendigkeit der Existenz abgeleiteter Zuschauer und dessen Fortdauer.

Âdem ise zâhir ile bâttını câmi* durur

Lâ-cerem dünyâ vü 'ukbâ ile oldı ol melâ

(Güneş vd. 2003: s.85)

Lâ-cerem düşdi sefer bu iktizâ ola tamam

Kenz-i mahfi fetb olup mekşûf ola sîrr-ı amâ

(Güneş vd. 2003, 76)

Ohne Zweifeln wurde die Reise, die in den Dunkelheiten anfang, so beendet; der geheime Schatz öffnete sich und amâ (Unendlichkeit) Mysterien kamen im Form des Wesens, auf. Das Wort amâ, was in der Verwendung "Ewigkeits-Stufe" bedeutet; wird im Wörterbuch als, Finsternis und Wolken beschrieben. Der Gott, der KENZ-i mahfi (geheime Schatz) ist, welcher fern von jeglichen Vorbehalten, Räumen und Regeln ist; wollte die Wesen erschaffend, seine eigene Existenz erkennen lassen. Des Wesens Anfang, Ende, Innere und Äußere war er. Er war der deutliche, verborgene. Der erste, der Letzte. Wohin der Mensch sich auch drehte, er war überall.

Çünkü 'âlem bir vücûddur evvel oldur âhîr ol
Zâhîr oldur bâtın oldur cümle ol öndîn soña

Denn die Welt ist ein (sein) Leib, er ist der erste, er ist der letzte

Er ist deutlich, ist verborgen, die Gesamtheit vom Anfang bis zum Schluss

(Güneş vd., 2003, 84)

Der jüngste Tag hat eine grosse Bedeutung für die Menschheit. Schönheit und Schändlichkeit werden an dem Tag auf jedem Fall erwidert. Ohne dieses Treffen und Abrechnung, wird der Schöpfungszweck des Wesens nicht verstanden. Des Rotations wichtiger Halt, ist der jüngste Tag. Des Menschen Auferstehung, ist sein eigener Tod.

Gaybî brachte, in den letzten Doppelversen seiner Patrouille so zum Ausdruck, dass während die Möglichkeit besteht den verborgenen Herzens-Wissen zu erlangen, man nicht unwissend bleiben soll, dass die Leistung (Wissen) belohnt, der Ignoranz dagegen bestraft wird:

Mârifetten hisse alup kendüni bildün ise

Ehl-i cennetsin seniündür cümle zevk ü safâ

Wenn du Anteil am Wissen nehmend, dich anmaßend verhieltest

Bist du im Himmel, deiner ist das ganze Vergnügen

(Güneş vd. 2003, 85)

Cehl ile kalup öziñden olmadun ise babîr

Dûzahîsin çek 'azâbı cehlile kahr u ezâ

Wenn du unbewusst bleibend, der Weisheit nicht bewusst warst

(Güneş vd. 2003, 85)

Die, im Ewigkeit anfangende Reise des Menschen, der ein ewig Reisender ist, wird ohne Zweifel im Unendlichkeits-Welt beendet. Gaybî wollte in diesem berühmten Gedicht, das Abenteuer dieser Reise und Rotation in der Dichtungssprache behandelnd, des Menschheits Zug ihm selbst erzählen.

Der Hauptgedanke auf dem sich dieses Ge-

dicht; der einer von den bedeutenden Dichtungen des Türkischen Sufismus ist; stützt, ist die vahdet-i vücûd (Leibes-Einheit) Theorie. Diesem Theorie zufolge wird vorgeschoben, dass Gott und das Universum ein einziges Wesen sind. Diese Ansicht, bildet auch die Grundlage des islamischen Sufismus. Die Religionen dagegen erkennen zwei Wesen: Schöpfer und Schöpfung. Dem Sufismus zufolge gibt es nur den Gott. Das Wesens-Welt, ist nur bestehend aus verschiedenen Manifesten, Formen und Erscheinungen, eines Wesens. Der Gott der das absolute Wesen ist, ist zugleich auch die absolute Schönheit. Auch Schönheit will gesehen und geliebt werden. Der Schöpfer hat sich hierfür, im Universum manifestiert. Und der Mensch ist das Wesen, an dem das Manifest am besten aussieht. Alle Besonderheiten des Manifestes, sind in Gottes-Wissen vorhanden. Diese Lage, ist das Essenz des Gegenstandes. Anders gesagt, die Realität aller Erschaffenen, liegt in Gottes Wissen verborgen. Genau so wie der Mensch, der sich im Spiegel betrachtet, in seinen Pupillen sich selbst sieht, erschuf auch Gott die Menschheit, um all seine Eigenschaften an ihm zu sehen. (Mermer vd., 2006, 36-38)

Als Resultat: in dieser Dichtung aus 99 Doppelversen wurden, das am Anfang erschaffene heile Wesen –insbesondere der Mensch- im Gottes ewigem Wissen, des Wesens Schöpfungs-Stadien und verschiedene Mysterien in dieser Prozess behandelt. In diesem Punkt kann gesagt werden, dass der Dichter das Abenteuer des Menschen erzählt und versucht die Decke auf der Existenz aufzudecken. Dem Dichter zufolge ist das Wesen, welches wie ein Vorhang auf seine Existenz wirkt, eigentlich sein Abbild ist. Hierfür wollte Gaybî die Rede von Hazreti Ali, die hervorhebt dass "selbst wenn der Vorhang sich öffnen würde, an seinem Glauben sich nichts ändere", mit seiner Dichtung erklären. ■

BIBLIOGRAPHIE

- BEKİROĞLU, Nazan, Die Syllable der Ewigkeit, Istanbul, 2009
- Grosse Türkische Klassiker, C VI, Istanbul, 1992.
- DOĞAN, Abdurrahman, Sunullah Gaybî von Kütahya, Istanbul, 2001.
- Gaybî Versliteration, Istanbul, 1963.
- GÖLPINARLI, Abdülhakî, Die Malamiyya und Melamiten, Istanbul, 1931.
- GÖLPINARLI, Abdülhakî, Sufismus in 100 Fragen, Istanbul, 1969.
- GÜNEŞ, Mustafa; GÜLER, Kadîr, Gaybî Sunullah von Kütahya und seine Dichtungen, Kütahya 2003.
- GÜZEL, Abdurrahman, Die religiös-sufistische Türkische Literatur, Ankara, 2006.
- GÜZEL, Abdurrahman; TORUN, Ali, Handbuch für türkische Volksliteratur, Ankara, 2003.
- KEMİKLİ, Bilal, Die Versliteration von Sun'ullah-ı Gaybî, Istanbul, 2000.
- MERMER, Ahmet, Einführung in das alt-türkische Literatur, Ankara 2006.
- PALA, İskender, Enzyklopädisches Wörterbuch für Versdichtungen B.I-II, Ankara 1989.

- TATCI, Mustafa; KURNAZ, Cernâl, Çavdaroğlu Müfrit Derwisch, Der Offenherzige Aus Kütahya, Ankara 1999.
- UÇMAN, Abdullah, Rıza Tevfik's Artikel Mit Bezug Zum Kloster Und Volksliteratur, Ankara, 1982.
- TATCI, Mustafa, Versliteration von Yunus Emre, Istanbul, 2005.
- UZUNÇARŞILI, İ. Halku, Die Stadt Kütahya, Istanbul, 1932.